

Research Paper

Investigating the Role of Carpet Production in the Economic and Social Situation of Rural Households in Aq Qala Township

*Bahman Sahneh¹, Mohammad Amin Khorasani²

1. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Golestan University, Gorgan, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

Citation: Sahneh, B., & Khorasani, M. A. (2021). [Investigating the Role of Carpet Production in the Economic and Social Situation of Rural Households in Aq Qala Township (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 12(1), 156-173, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2021.315417.1594>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2021.315417.1594>

Received: 21 Dec. 2020
Accepted: 26 Feb. 2021

ABSTRACT

Production of Turkmen handmade carpet is one of the important activities outside farms and it is the source of income for lots of rural families. The objective of this survey is to do an analysis of the effect of handmade carpet production on the improvement of the sustainable livelihood of rural families in *Aq Qala*. This is an applied survey that uses descriptive-analytical method. Its statistical population is the families residing in 10 villages around the city of *Aq Qala*. The sample size was selected by Cochran's formula and includes 367 families with women working in the production of handmade carpets. In order to study economic and social indexes, 33 variables were used in the form of Likert's scale. Data collection tools were researcher-made questionnaires whose content validity was approved by university professors; their reliability for economic variables was obtained 82% and for social variables 91%. In order to analyze the data, Chi-square correlation analysis, and Friedman and Kruskal Wallis mean value comparison were used in SPSS software, and for preparing a map, ArcGIS software was used. The results achieved from correlation analysis of the studied factors show that there is a 99% significant relationship between the level of education and economic and social factors. Also, Kruskal Wallis test results show no special difference between the studied villages except the increase of saving, and the effect of handmade carpet production is equal in all villages. The most important challenges are the unpredictability of raw material prices, problems related to financial support, production and sometimes the supply of non-standard products.

Key words:

Handmade Carpet, Sustainable Livelihood, Economic and Social Indicators, Village Women, *Aq Qala* Township

Copyright © 2021, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

1. Introduction

H

andmade carpet production is one of the important activities outside farms

and is the source of income for many rural families. This art is a domestic activity that is still performed using the old method in rural areas. The goal of doing this domestic artistic activity is sometimes to express women's artistic skills and personal qualifications. It shows girls' ability to weave the carpets they and their future husbands will use

* Corresponding Author:

Bahman Sahneh, PhD

Address: Department of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Golestan University, Gorgan, Iran.

Tel: +98 (912) 6972178

E-mail: b.sahneh@gu.ac.ir

at their own homes, and they take them to their husbands' homes as the artwork of their own hands. However, domestic carpets are woven for personal use or in case of necessity, as a complementary source of income. On this basis, the objective of this survey is to do an analysis of the role of handmade carpet production in the improvement of the sustainable livelihood of rural families in the city of *Aq Qala*.

2. Methodology

This survey uses descriptive-analytical method and in terms of nature, it is an applied survey. The data collection method is library research and field study (researcher-made questionnaire). The validity of the questionnaires was approved by university professors and their reliability was obtained 82% for economic indexes and 91% for social indexes. In order to analyze the data, Chi-square correlation analysis and Freidman and Kruskal Wallis mean value comparison were used in the SPSS environment. The maps were prepared by the use of ArcGIS. The statistical population of this survey includes all rural families with carpet weaving individuals in *Aq Qala* including five townships of Mazrae Shomali, Mazrae Jonoubi, Aq Altin, Sheikh Musa and Gorgan Boyee. From every township, two populated villages with 8176 families according to the 2016 census were selected. By the use of Cochran's formula, 367 families with carpet weaving women were selected as the sample size.

3. Results

Evaluation of the respondents' economic variables show that there is a 99% significant difference between variables. Comparing the mean value of variables shows that the highest mean value belongs to increase of productivity (72.8), proper access to the sales market (61.8) and income increase (21.8); and it shows positive impacts of carpet weaving on the economic condition of rural families. The lowest mean value belongs to access to loans and financial support (55.1) and online sale of products (13.2). The results of comparing social mean values show that the highest mean values belong to decrease of free time (72.15), change of rural cultures (11.15), and access to the internet (87.14); and they show 99% positive and significant effect. The lowest mean value belongs to dissatisfaction with authorities' attention (16.2), lack of government's certain programs to increase production (30.2) and dissatisfaction with insurance coverage (89.4), which shows critical views of producers on authorities. It requires serious, transparent and committed support of authorities without show-off, widespread insurance coverage of this business in the real sense that leads to eleva-

tion of social welfare and decreases inequalities in rural life. Also, insurance can reduce life risks and product risks in rural areas because social security follows economic security.

4. Discussion

The rural economy should not be limited only to agriculture because by the introduction of technology and limitation of entrepreneurship in this field, a variety of economic activities should be considered. Since economics has not entered the country scientifically, the share of agriculture in the GDP is very high. Therefore, the production and development of handicrafts by the use of new technologies is seriously required; and attention to the carpet weaving industry, considering the high production capacity, can be highly effective in the increase of income and entrepreneurship especially for village women. In the rural development programs, usually, over 70% of budget goes to physical affairs, and the rural entrepreneurship and economy have a very small share of this budget, which is somehow contrary to the policies of resistance economy. Therefore, facilitation of access to budget and training the workers to use cyberspace can lead to changes in the rural areas and improve new businesses. In this regard, three factors of technical and social infrastructures, specialized human resources and legal frameworks should be considered closely, and only introduction of the internet to these areas without considering these three factors is not enough. Supporting this art and industry can lead to entrepreneurship and decrease villagers' unemployment, especially among women, and can represent the development of rural culture and the necessity to join the global economy because appropriate access to the internet should witness the presence of rural products in the national and international economy and the doors of the rural economy should be opened to the global economy. It can reach good results through training by the relevant organizations.

5. Conclusion

The most important challenges of handmade carpet production are the unpredictability of raw material and product prices, problems related to the financial support of banks, instability of policies and regulations, production and supply of some non-standard products, strict policies of Labor Department and Social Welfare Insurance Organization for carpet weavers, ambiguity of the required information about sales markets, inappropriate relationships between raw material providers, producers and suppliers of handmade carpets in the market, lack of production and export consortium in the region, inattention to

branding, lack of permanent exhibitions for presenting products in different parts of the country, especially in the time of coronavirus epidemic.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

تحلیل تأثیر قالبیابی بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا

* بهمن صحنه^۱، محمدمبین خراسانی^۲

۱- استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

۲- استادیار، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۰۱ دی ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۰۸ اسفند ۱۳۹۹

تولید فرش دستبافت یکی از فعالیتهای مهم و یاریگر معیشت بسیاری از خانوارهای روستایی به شمار می‌رود. هدف پژوهش حاضر تحلیل تأثیر قالبیابی بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا است. پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و روش آن توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر پیمایش و جامعه آماری آن را خانوارهای ساکن در ۱۰ روستای شهرستان آق‌قلا تشکیل می‌دهد که ۳۶۷ خانوار دارای زنان شاغل در تولید فرش دستبافت به‌عنوان حجم نمونه با فرمول کوکران تعیین گردید. به منظور بررسی شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی از ۳۳ متغیر در قالب طیف لیکرت استفاده شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مبتنی بر پرسشنامه محقق ساخته که روایی محتوایی آن توسط اساتید تأیید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای اقتصادی ۸۲ درصد و متغیرهای اجتماعی ۹۱ درصد به دست آمده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل همبستگی کای اسکور و مقایسه میانگین فریدمن و کروسکال‌والیس در محیط نرم‌افزاری SPSS و برای تهیه نقشه از نرم‌افزار ArcGIS استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل همبستگی در مؤلفه‌های موردبررسی نشان می‌دهد که رابطه معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصدی بین سطح تحصیلات با متغیرهای اقتصادی و اجتماعی وجود دارد. همچنین نتایج آزمون کروسکال-والیس بیانگر عدم تفاوت خاص به‌جز افزایش پس‌انداز بین روستاهای مورد مطالعه بوده و تأثیر تولید فرش دستبافت بر تمام روستاهای یکسان است. مهم‌ترین چالش‌ها را می‌توان در غیرقابل‌پیش‌بینی بودن قیمت مواد اولیه، مشکلات مربوط به تأمین مالی، تولید و عرضه بعضاً تولیدات غیراستاندارد بیان نمود.

کلیدواژه‌ها:

فرش دستبافت، معیشت پایدار، شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی، زنان روستایی، شهرستان آق‌قلا

مقدمه

توسعه اقتصادی است (Nair & Whitelaw, 2015: 315). بنابراین برای تحرک اقتصاد روستایی، فراهم نمودن راهکارهایی برای استفاده از منابع محلی مانند پتانسیل نیروهای انسانی یک امر اجتناب‌ناپذیر است (Black & Cobbinah, 2018: 81). در این راستا استفاده از توان نیروهای ماهر روستایی می‌تواند قابلیت مناسبی برای متنوع‌سازی اقتصاد روستایی از طریق ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و توزیع متعادل‌تر درآمد، که منجر به بهبود سطح زندگی روستاییان و زمینه نیل به توسعه پایدار روستایی را فراهم سازد. راهبرد استفاده از این نیروهای متبحر روستایی می‌تواند از طریق کسب‌وکارهای کوچک چون صنایع دستی صورت گرفته و به دلیل ویژگی‌های منحصربه‌فرد خود می‌توانند منجر به خودکفایی، اشتغال‌زایی و کسب درآمد و در نتیجه بهبود شرایط زندگی روستاییان و عدم مهاجرت روستائینان به شهرها شده و بدین طریق موجبات توسعه پایدار روستایی را فراهم سازند.

رویکردهای متعددی برای نیل به توسعه روستایی وجود دارد اما یکی از بهترین این رویکردها را می‌توان معیشت پایدار روستایی دانست. افزایش جمعیت در نواحی روستایی و محدودیت فعالیت‌های اشتغال‌زا از یک‌طرف و ضعف زیرساخت‌های اقتصادی نواحی روستایی باعث شده است که معیشت خانوارهای روستایی دچار آسیب‌پذیری گردد. با توجه به اینکه بخش اعظم اقتصاد روستایی به فعالیت‌های کشاورزی وابسته است اما به دلیل ضعف بهره‌وری زمین و نیروی کار، این بخش نمی‌تواند به تنهایی راه‌حل بیکاری باشد. همچنین مهم‌ترین عامل مهاجرت روستاییان به شهرها در عدم مطلوبیت زندگی در نواحی روستایی ناشی از فقر اقتصادی است (Akbari et al., 2016: 125). لذا یکی از دلایل عقب‌ماندگی نواحی روستایی در محدودیت گزینه‌های

* نویسنده مسئول:

دکتر بهمن صحنه

نشانی: گرگان، دانشگاه گلستان، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه جغرافیا.

تلفن: ۶۹۷۲۱۷۸ (۹۱۲) +۹۸

پست الکترونیکی: b.sahneh@gu.ac.ir

طبیعی همانند سیل اوایل سال ۱۳۹۸ در محدوده مورد مطالعه و آسیبی که بر کشاورزی و معیشت خانوارهای روستایی وارد نموده است، راهکار تولید فرش دستبافت به‌عنوان یکی از فعالیت‌های مهم و یاریگر معیشت بسیاری از خانوارهای روستایی به‌طور جدی مطرح نموده است. در این راستا، در روستاهای شهرستان آق‌قلا با توجه به پتانسیل بسیار بالای تولید صنایع دستی به خصوص فرش دستبافت ترکمن توسط زنان روستایی که سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر در طول سالیان متمادی منتقل گردیده، توانسته نقش مهمی در کمک به بهبود معیشت خانوارهای روستایی ایفا نماید. بافنده‌های فرش دستبافت در میان ترکمن‌ها، دختران و زنان می‌باشند و در کنار سرپرست خانوار برای کمک به معیشت خانوار و چه بسا تأمین بخشی از هزینه زندگی در منازل به بافت و تولید آن می‌پردازند و در میان اقوام ترکمن مهارت زنان و دختران در قالی‌بافی به‌عنوان یک ارزش تلقی می‌گردد؛ لذا اکثر دختران روستایی در این زمینه آشنایی کافی با تولید آن را دارا هستند. با عنایت به مطالب ارائه‌شده، این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا بین توسعه فعالیت‌های قالی‌بافی با بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا بر مبنای رویکرد معیشت پایدار رابطه معناداری وجود دارد؟

مروری بر ادبیات موضوع

میسرا توسعه روستایی را از دیدگاهی گسترده موردبررسی قرار داده و توجه خود را بر پرورش روستاییان و توانا ساختن آن‌ها معطوف می‌دارد و توسعه روستایی را بهبود شرایط زندگی توده‌های قشر کم‌درآمد ساکن روستا و خودکفا ساختن آن‌ها می‌داند (Azkia, 1985). رسیدن به توسعه پایدار روستایی نیازمند حرکت سریع از الگوهای معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی باشد (Sojasi Ghidari et al., 2016: 198). امروزه رهیافت معیشت پایدار در طول سال‌های گذشته، یکی از بهترین روش‌ها برای پرداختن به مسائل فقر و توانمندسازی فقرا بوده است و یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی است (Darban Astane et al., 2018: 324).

رویکرد معیشت پایدار که چهارچوب و ابزارهایی برای درک پیچیدگی معیشت مردم و پاسخ‌های مناسب به این پیچیدگی‌ها بوده در اواخر دهه ۱۹۹۰ با هدف پیشرفت و در جهت فقرزدایی از اجتماعات روستایی به وجود آمد (Horsley et al., 2015: 368). مفهوم معیشت توسط نویسندگان مختلفی تعریف شده است. مهم‌ترین تعریف؛ معیشت را وسیله کسب معاش می‌داند (Liu et al., 2016: 145). در چند دهه گذشته، رویکردهای زیادی توسط محققان و مؤسسات مختلف (برنامه توسعه سازمان ملل

همچنین امروزه، توسعه کسب‌وکارهای کوچک از سازنده‌ترین راهکارهای توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مناطق محروم به حساب می‌آید و از آن به‌عنوان آکسیری برای محرومیت‌زدایی و کاهش فقر یاد می‌شود (Hosseininia & Fallahi, 2017: 22). در این راستا تولید فرش دستبافت به‌عنوان بخشی در صنایع دستی از نظر اشتغال‌زایی و ارزآوری اهمیت زیادی دارد و روستاها از دیرباز تاکنون در این زمینه به‌عنوان یک مزیت عمده در حوزه تولید و رشد اقتصادی مطرح بوده‌اند. کشور ما نیز با برخورداری از روستاهای فراوان با تنوع اقلیمی و آداب و رسوم مختلف می‌تواند از این فرصت برای رونق تولید در حوزه‌های مختلف استفاده کند. اگرچه طی چند سال اخیر مهاجرت روستاییان به شهرها به دلیل برخی مشکلات از جمله بیکاری، خشکسالی و... رخ داده که این چالش نیز به تنهایی آسیبی جدی برای اقتصاد محسوب می‌شود، اما با برنامه‌ریزی، حمایت از تولیدات روستایی و سیاست‌گذاری مناسب در خصوص توسعه روستایی می‌توان از فرصت‌ها و مزیت‌های اقتصاد روستایی در حل مشکلات اقتصادی و شکل‌گیری اقتصاد مردم محور که از ضرورت‌های تحقق اقتصاد مقاومتی است بهره برد. این امر با حمایت مسئولان از فعالان روستایی، رفع موانع تولید و تسهیل بازارهای فروش و هدف صادراتی مناسب میسر خواهد شد.

شایان ذکر است فرش ارتباط تنگاتنگی با تمایلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیبایی‌شناسی دارد در طی قرن‌ها شکل گرفته و آمیختگی شدید هنر فرش با فرهنگ‌های قومی و بومی، ویژگی‌های منحصر به فردی به آن داده است که در سایر هنرها کمتر دیده می‌شود. تولید فرش دستبافت با فراز و نشیب‌های فراوان و حتی بی‌مهری‌هایی که در برخی از دوران‌ها پشت سر گذاشته، توانسته است در زمره باارزش‌ترین هنرهای کاربردی جامعه مطرح گردد و نه تنها از جنبه‌های فرهنگی بلکه از جهات اقتصادی و اجتماعی نیز احترام و توجه جهانیان را به خود جلب کند. صنعت فرش دستبافت افراد زیادی را به خود مشغول کرده و می‌تواند عاملی مهم در ایجاد اشتغال‌های دائمی و فصلی برای افراد جامعه باشد. چالش‌های صنعت فرش دستبافت از جمله کیفیت پایین مواد اولیه، فناوری فرسوده، ضعف در طراحی و بازاریابی، خروج نیروی انسانی از این بخش و آموزش و فضای رقابتی بازار، توجه به آینده را ضروری می‌نماید (Soleymani sarvestani et al., 2019: 141). ساختار اقتصادی و تکیه منابع عمده معیشت روستاهای شهرستان آق‌قلا به تبعیت از شرایط حاکم بر ساختار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، بر پایه فعالیت کشاورزی است. اولویت انجام فعالیت‌های کشاورزی در این روستاها بر پایه زراعت دیم و فعالیت در بخش خدمات و همچنین قالیبافی توسط زنان روستایی است. در سال‌های اخیر کاهش بارندگی منجر به بالا رفتن خطر خشکسالی در سطح روستاها گشته است. سوابق رخداد این پدیده پس از سال ۱۳۷۵ در روستاها نمود یافته و روستاییان را با مشکلات زیادی مواجه ساخته است و از سوی دیگر حوادث

کند (CHF, 2005). نتایج معیشت می‌تواند شامل درآمد بیشتر، افزایش رفاه زیستی، کاهش آسیب‌پذیری، کاهش نابرابری، بهبود امنیت غذایی، پایداری محیط‌زیست با استفاده پایدار از منابع طبیعی باشد که باعث بهبود شأن و منزلت انسانی می‌گردد (Motiee Langroodi et al., 2011: 74).

امروزه تجارت به‌عنوان نیروی محرکه رشد و توسعه در تمامی کشورها بالأخص در جوامع و کشورهای درحال توسعه معرفی می‌شود و این‌چنین کشورها برای به دست آوردن این هدف لازم است به دنبال حضور فعال و جدی‌تر در عرصه تجارت جهانی باشند (Sahneh & Mousavi Parsaie, 2018: 125). اهمیت کسب‌وکارهای روستایی، به علت تأثیری که در رشد و ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی می‌گذارد روزبه‌روز افزایش پیدا می‌کند. در این راستا زنان روستایی از جنبه اقتصادی با کنترل منابع و درآمد خانوار می‌توانند موجبات بهبود معیشت پایدار خانوار روستایی را فراهم آورند. اما فعالیت اقتصادی آنان در کشورهای درحال توسعه، به‌ویژه در نواحی روستایی شکل متفاوتی دارد، به‌گونه‌ای که بدون مشارکت فعال زنان، اگر اقتصاد روستا و خانوارهای آن با تعطیلی روبه‌رو نمی‌شد، پیوسته با جدی‌ترین چالش‌ها درگیر بود (Sayydeh et al., 2017: 554). کسب‌وکارهای خانوادگی که همزمان با داشتن عملکرد اقتصادی بالا، هماهنگی خانوادگی درونی بالایی نیز دارند موفق‌ترین نوع کسب‌وکارها شناخته می‌شوند و زنان روستایی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی مؤثر در توسعه هستند. آن‌ها نقش تأثیرگذاری در دستیابی به تحولات اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی موردنیاز برای توسعه پایدار دارند. اما دسترسی محدود به اعتبارات، مراقبت‌های بهداشتی و آموزش از جمله چالش‌هایی که با آن روبرو هستند، با توجه به اینکه نیمی از جمعیت روستایی زنان هستند حضور گسترده زنان به‌عنوان نیروی کار بالقوه و بعضاً بالفعل، نه تنها برای رفاه افراد، خانواده‌ها و جوامع روستایی، بلکه برای بهره‌وری کلی اقتصاد ضروری است. اگرچه زنان طی دهه‌های اخیر از پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی بهره‌مند گشته‌اند با این وجود هنوز به‌عنوان قشری آسیب‌پذیر مطرح هستند (Lohani & Aburaida, 2017: 27). شواهد بیانگر آن است که به‌رغم رشد نقش زنان در تأمین معیشت خانوارهای روستایی، هنوز ظرفیت زنان جهت بهبود معیشت خانوارهایشان به اندازه کافی شناخته نشده و موردتوجه قرار نگرفته است (Sharaunga et al., 2015: 195). تولید فرش دستبافت توسط زنان توانسته موتور محرکه توسعه روستا باشد اما این فعالیت در بسیاری نقاط ضعیف عمل نموده است زیرا که با محدودیت‌های زیادی مواجه شده و بهره‌وری را کاهش داده است. می‌توان فعالان این بخش را به‌عنوان عنصر تأثیرگذار در توسعه روستایی توانمند نمود. افزایش درآمد و پس‌انداز، پیشرفت اقتصادی خانوار به خصوص زنان را ارتقا بخشیده است. مهارت‌ها و فرصت‌های شغلی زنان را بهبود و با تأمین اشتغال موقت و دسترسی به پول نقد از طریق پرداخت

متحد^۱، سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل^۲ و سازمان توسعه بین‌المللی^۳ برای تحلیل پایداری معیشت انجام گردید. در همه این مطالعات بر اساس رویکرد معیشت پایدار به بررسی معیشت خانوارها پرداخته‌اند. پنج مفهوم اساسی برای فهم چارچوب معیشت شامل مفهوم آسیب‌پذیری، دارایی‌های معیشتی، سیاست‌گذاری‌ها و مؤسسات، استراتژی‌های معیشتی، پیامدهای معیشتی است (McDonagh & Bunning, 2009). رویکرد معیشت پایدار (SL) انواع فعالیت‌هایی را نشان می‌دهد که مردم اغلب در ترکیب، برای ساختن زندگی انجام می‌دهند. این امر به خصوص در مورد فقرا که اغلب به تعدادی از انواع فعالیت‌های اقتصادی برای امرارمعاش خود تکیه می‌کنند و در جایی که هیچ فعالیتی نیست، بلکه اثر ترکیبی آن‌ها برای اقتصاد خانواده اهمیت دارد (Chambers, 1995). معیشت شامل توانایی‌ها (فروشگاه‌ها، منابع و میزان دسترسی) و فعالیت‌های موردنیاز برای استفاده از زندگی است. برخی محققان معیشت پایدار را به‌عنوان یک سطح از ثروت، سرمایه و جریان‌های غذا و پول نقد که برای رفاه فیزیکی و اجتماعی و امنیت و جلوگیری از فقیر شدن لازم است تعریف کرده‌اند (Abdollahzadeh et al., 2016: 150).

آسیب‌پذیری توصیفی از ناامنی در رفاه افراد، خانواده و جامعه در مواجهه با تغییرات محیطی است. چارچوب مفهوم آسیب‌پذیری در معیشت، شامل: فصلی بودن (نوسانات قیمت‌ها و تولیدات، فرصت‌های شغلی)؛ شوک‌ها یا تکان‌های واردشده ناگهانی (درگیری‌ها، بیماری‌ها، سیل، طوفان، خشکسالی، آفات، سرقت) و روندهای بحران‌زای قابل پیش‌بینی (کمبودهای فصلی، افزایش جمعیت، کاهش حاصلخیزی خاک، آلودگی هوا) است (Chambers & Conway, 1991). پنج دسته از دارایی‌های سرمایه‌ای عبارت‌اند از: سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه طبیعی، سرمایه فیزیکی (Timalsina, 2007) و سرمایه مالی (Serrat, 2008). راهبردهای معیشتی ترکیبی از فعالیت‌ها هستند که مردم به‌منظور دستیابی به اهداف خود که همان امرارمعاش است انتخاب می‌کنند. فعالیت‌های معیشتی یا استراتژی‌ها، به ترکیبی از فعالیت‌ها و انتخاب‌هایی که مردم برای رسیدن به آرزوهای خود، در چارچوب دارایی، آسیب‌پذیری و سیستمی که در آن زندگی می‌کنند اشاره می‌کند (CHF, 2005). در بسیاری از مناطق روستایی، بقا و یا بهبود زندگی مردم تنها با تکیه بر کشاورزی امکان‌پذیر نیست، بلکه اتخاذ طیف وسیعی از استراتژی‌های معیشتی لازم است (Thieme, 2006). راهبردهای معیشتی ممکن است فعالیت‌های خارج از مزرعه، مهاجرت و ارسال وجوه، مقرری و حقوق بازنشستگی و... باشد، لذا انتخاب استراتژی یک فرایند پویا است (Serrat, 2008). پیامدهای معیشتی، دستاوردها و یا خروجی‌های اقدامات معیشتی است. پیامدها می‌تواند در ایجاد انگیزه در تعیین فعالیت‌ها کمک

1. United Nations Development Programme (UNDP)
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)
3. Department for International Development (DFID)

از مدرسه یا فروش ناخوشایند دارایی‌ها نماید. از طرفی قدرت چانه‌زنی در خانه و جامعه، قدرت و اختیارات زنان را تقویت کرده و این اعتماد به نفس زنان، توانایی آن‌ها را در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی و مشارکت در تصمیم‌گیری در صحنه عمومی افزایش و عزت‌نفس، احساس لیاقت و شایستگی آن‌ها را تقویت نموده است. **جدول شماره ۱**، مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش را ارائه می‌دهد.

دستمزد، به پیشرفت اقتصادی زنان روستایی کمک شایانی نموده است. همچنین مشارکت زنان در کارهای عمومی موجب صرفه‌جویی و سرمایه‌گذاری در منابع تولیدی (خرید نهاده‌های کشاورزی یا دارایی‌های دیگر) می‌شود و ظرفیت آن‌ها را برای درآمدزایی و تأمین معیشت پایدارتر بیشتر می‌کند. پرداخت دستمزد نقدی توانسته زنان را قادر به جلوگیری و یا به حداقل رساندن راهبردهای مضر مقابله با خطر مانند خروج کودکان

جدول ۱. مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش.

محقق و سال	عنوان تحقیق	یافته‌های تحقیق
Bahrami, 2020	اثرات اقتصادی - اجتماعی صنایع روستایی (صنایع دستی و مشاغل خانگی) بر توسعه روستایی مورد: روستاهای شهرستان سنندج	بین توسعه صنایع روستایی و توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که توسعه صنایع روستایی موجب افزایش سطح درآمد، اشتغال‌زایی و کاهش سطح بیکاری در روستاهای موردنظر شده است. بیشترین تأثیر توسعه صنایع روستایی مربوط به شاخص اقتصادی با ضریب تأثیر زیاد ۵۴/۰۱ در شاخص اجتماعی ضریب تأثیر زیاد برابر با ۴۵/۱۲ درصد بوده است. بنابراین راهبرد توسعه صنایع روستایی ضمن توسعه اقتصاد محلی از طریق اشتغال‌زایی و درآمدزایی می‌تواند به‌عنوان یک راهبرد توسعه‌ای برای تحرک اقتصاد روستا تلقی گردد.
Amiri et al., 2019	مفهوم‌پردازی چالش‌های کسب‌وکارهای خانگی در روستاهای استان کرمانشاه	چالش‌های کسب‌وکارهای خانگی متأثر از عوامل گوناگونی است که در شرایط علی، مداخله‌ای و زمینه‌ای قابل طبقه‌بندی بوده و پیامدهای مختلف شامل بی‌انگیزگی فعالان، ایجاد مانع روانی برای تازه واردین، افزایش مهاجرت از شهر به روستا و کاهش توان رقابتی کسب‌وکارها نیز برای آن قابل طرح هستند.
Abrishami et al., 2020	امکان‌سنجی توسعه پایدار روستایی از طریق توسعه صنایع دستی: نمونه موردی صنایع دستی روستاهای منتخب استان اصفهان	در تحقیقی به امکان‌سنجی توسعه پایدار روستایی از مسیر توسعه صنایع خلاق پرداخته و بیان می‌کنند با توجه به عدم توسعه صنایع دستی امکان دستیابی به توسعه پایدار روستایی وجود ندارد لذا پیشنهاد می‌کنند که هر روستای دارای امتیاز بیشتر به‌عنوان کارگاه مرکزی برای تولید، تأمین مواد اولیه، کنترل کیفیت، آموزش و نظارت بر صنایع دستی معرفی شود.
Shahmoradi et al., 2015	واکاوی چالش‌های فراروی عملیاتی کردن ایده‌های کسب‌وکار از دیدگاه زنان روستایی	نبود تخصص و تجربه لازم در زمینه تدوین طرح کسب‌وکار، بازاریابی، دانش حقوقی؛ کمبود سرمایه شخصی و عدم تأمین اعتبار مالی مناسب جهت سرمایه‌گذاری؛ عدم دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی به‌روز؛ نبود حمایت همه‌جانبه از آغاز تا پایان عملیاتی سازی ایده؛ ریسک‌پذیری پایین و ترس از شکست و موانع خانوادگی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی عملیاتی کردن ایده‌های کسب‌وکار از دیدگاه جامعه مورد مطالعه است.
Ahmadifard et al., 2017	چالش‌های بیمه بافندگان فرش دستباف روستایی در شهرستان زنجان	نسبت بافندگان بیمه‌شده در بخش‌های مختلف شهرستان زنجان متفاوت بود و فاصله روستا تا شهر تأثیر منفی بر معرفی و پذیرش بیمه داشت. در مناطق روستایی دورافتاده، وابستگی معیشت خانوارها به بافت فرش بیشتر بوده ولی این دورافتادگی موجب کاهش پوشش بیمه برای این بافندگان شده بود. بافندگان روستایی با سه نوع چالش مهم در بیمه شدن روبه‌رو بودند: ناتوانی مالی بافندگان، شفافیت نداشتن اتحادیه فرش دستباف روستایی، مشکلات قوانین بیمه
Babaei, 2016	جایگاه صنعت فرش دستباف روستایی در اقتصاد مقاومتی	فرایند تولید فرش دستباف در ایران به دلیل خصوصیات مهمی مانند بهره‌گیری از فناوری ساده و کم‌هزینه، مواد اولیه ارزان‌قیمت، ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار، ایجاد اشتغال جنبی و درآمد مکمل برای روستاییان، تنوع درآمدی، مشارکت دادن زنان در تولید، کاهش مهاجرت روستاییان به شهر، ارزش‌افزوده بالا، حفظ فرهنگ و اصالت بومی، انتقال هنر بومی و محلی و پیوند نسل‌ها از یک مزیت نسبی برخوردار است و با توجه به تولید داخلی و عدم وابستگی به واردات فرش دستباف می‌تواند از نظر اقتصاد مقاومتی تداعی‌کننده توسعه درون‌زا در روستا باشد. ولی در عصر حاضر به دلیل وجود برخی مشکلات از جمله تحریم‌ها و کاهش سهم فرش در صادرات غیرنفتی، این صنعت با رکود مواجه شده است.
Mohammadi Ostadkelayah & Bayat, 2016	شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر رکود صنعت قالی‌بافی در نواحی روستایی با استفاده از روش کیو	از میان مجموعه عوامل تأثیرگذار بر رکود صنعت قالی‌بافی در نواحی روستایی شهرستان گنبدکاووس دو عامل «عقب‌ماندگی فنی در تولید فرش دستبافت» و «بهره‌وری کمتر فرش‌بافی در مقایسه با دیگر فعالیت‌های اقتصادی» تأثیر بیشتری داشت
Bigham & Doai, 2015	امکان‌سنجی پیاده‌سازی بازاریابی الکترونیکی در بازار فرش دستباف استان فارس	از دیدگاه دست‌اندرکاران فرش دستبافت، امکان پیاده‌سازی استفاده از اینترنت در فعالیتهای مرتبط با مشتری، امکان پیاده‌سازی استفاده از اینترنت در فعالیتهای مرتبط با کانال‌ها و امکان پیاده‌سازی استفاده از اینترنت در فعالیتهای مرتبط با تحقیقات بازاریابی در بازار فرش دستباف استان فارس وجود ندارد و شرایط نامطلوب است. در نهایت با توجه به پژوهش انجام‌شده پیشنهاد می‌شود که به دست‌اندرکاران فرش دستبافت جهت پیاده‌سازی بازاریابی الکترونیکی آموزش لازم داده شود و از مزایا و فرصت‌های بازاریابی الکترونیکی آگاه سازند.
Papzan et al., 2011	ارزشیابی آموزش‌های فنی حرفه‌ای زنان روستایی در زمینه صنایع دستی	تفاوت معنادار بین مهارت پیشین و کنونی پاسخگویان در زمینه صنایع دستی پس از شرکت در برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای و تفاوت در تغییر دانش زنان روستایی بر حسب سطح تحصیلات وجود دارد. اما به علت محدودیت اعتبارات، نبود صرفه اقتصادی تولید در سطح خرده، امکان اشتغال زنان روستایی در صنایع دستی را محدود می‌کند لذا تشکیل شرکت تعاونی زنان روستایی و شرکت تعاونی فرش‌بافی پیشنهاد می‌کند.

روستایی دارای نیروی قالیباف شهرستان آق‌قلا که از پنج دهستان مزرعه شمالی، مزرعه جنوبی، آق‌آلتین، شیخ‌موسی و گرگان‌بوی تشکیل داده و از هر دهستان ۲ روستای پرجمعیت که دارای ۸۱۷۶ خانوار بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ انتخاب گردید و با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۶۷ خانوار دارای زنان قالیباف به‌عنوان حجم نمونه مورد پرسشگری واقع گردید. جدول شماره ۲ ویژگی‌های روستاهای مورد مطالعه و جدول شماره ۳ نیز ابعاد و متغیرهای تحقیق را ارائه می‌دهد.

آق‌قلا یکی از شهرستان‌های استان گلستان است که در بین ۵۴ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان از جنوب به شهرستان‌های گرگان و علی‌آباد، از شرق و شمال به شهرستان گنبدکاووس و از غرب به شهرستان ترکمن محدود می‌شود. وسعت شهرستان آق‌قلا ۱۷۶۳/۱۵ کیلومتر مربع (۸/۶۳ درصد مساحت استان و به عبارتی رتبه دوم از نظر وسعت در بین شهرستان‌های استان) است. بر اساس تقسیمات اداری و کشوری این شهرستان از دو بخش (مرکزی، وشمگیر)، دو شهر (آق‌قلا و انبارالوم)، پنج دهستان و ۸۶ آبادی تشکیل شده است (General Census of Population and Housing, 2016) (تصویر شماره ۱).

با توجه به مطالعات صورت گرفته می‌توان بیان نمود اکثر مطالعات قبلی به نقش تولید فرش دستبافت در ایجاد اشتغال و منبع درآمد و متنوع نمودن اقتصاد روستایی اشاره نموده‌اند و با توانمندسازی زنان روستایی از طریق توسعه صنعت فرش دستبافت می‌توان در متنوع‌سازی اقتصاد روستایی تأثیر مهمی ایجاد نموده و باعث ماندگاری جمعیت در فضاهای روستایی گردید. در این پژوهش این مهم مورد کنکاش قرار گرفته و ارتباط این فعالیت بر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی ساکنان نواحی روستایی مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. نحوه گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه محقق ساخته) است. روایی پرسشنامه‌ها توسط اساتید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ، برای شاخص‌های اقتصادی ۰/۸۲ و شاخص‌های اجتماعی ۰/۹۱ مورد تأیید قرار گرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل همبستگی کای اسکوتر و مقایسه میانگین فریدمن و کروسکال‌والیس در محیط نرم‌افزاری SPSS و برای تهیه نقشه از نرم‌افزار ArcGIS استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه خانوارهای

جدول ۲. ویژگی‌های روستاهای مورد مطالعه.

دهستان	روستا	تعداد خانوار	تعداد نمونه	روستا	تعداد خانوار	تعداد نمونه
مزرعه شمالی	یلمه‌سالیان	۱۱۰۴	۵۰	حبیب‌ایشان	۲۴۵	۱۱
مزرعه جنوبی	چین‌سولی	۱۲۱۹	۵۴	قرنجیک پورامان	۳۵۲	۱۶
آق‌آلتین	عطاآباد	۱۴۵۱	۶۵	کرد	۶۳۹	۲۹
شیخ موسی	گری دوجی	۷۵۳	۳۴	بهلکه	۶۱۶	۲۸
گرگان‌بوی	صحنه سفلی	۱۰۳۰	۴۶	یامپی	۷۶۷	۳۴

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

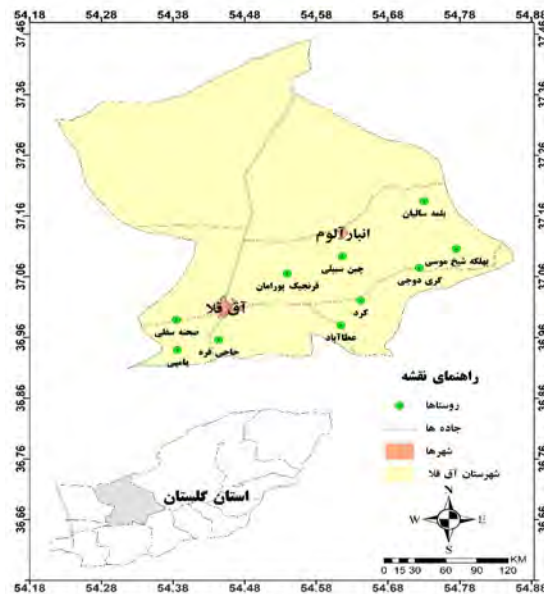
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۳. ابعاد و متغیرهای تحقیق.

اقتصادی	افزایش درآمد، افزایش پس‌انداز، تأمین هزینه‌ها، متنوع شدن اقتصاد خانوار، سهولت فروش تولیدات، افزایش توان تولید دسترس‌ی مطلوب به بازار فروش، تنوع فرصت‌های شغلی، دسترسی به وام و اعتبارات، استطاعت مالی برای تولید دسترس‌ی به مواد اولیه تولید، فروش اینترنتی تولیدات
اجتماعی	رضایت از میزان درآمد، رضایت از میزان پس‌انداز، رضایت از تأمین هزینه‌ها، رضایت از شغل، رضایت از تنوع شغلی، کاهش مهاجرت از روستا به شهر، کاهش گرایش به مشاغل دیگر، کاهش اوقات بیکاری، کاهش آسیب‌های اجتماعی، احساس امنیت شغلی، رشد خلاقیت، افزایش سطح مشارکت، رضایت از بیمه، دسترسی به کلاس‌های آموزشی، رضایت از زیرساخت‌های آموزشی، دسترسی به اینترنت، رضایت از توجه مسئولین، ماندگاری در شغل قالیبافی، تغییر فرهنگ روستائینی، انتقال تجربه به نسل‌های بعدی، نبود برنامه دولتی برای تولید

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: Bigham & Doai, 2015; Bahrami, 2020; Motiee Langroodi et al., 2011; Jaka & Shava, 2018

تصویر ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه، ۱۳۹۹. منبع: ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

یافته‌ها

وجود دارد. مقایسه میانگین متغیرها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین به افزایش توان تولید (۸/۷۲) و دسترسی مطلوب به بازار فروش (۸/۶۱) و افزایش درآمد (۸/۲۱) اختصاص یافته است و بیانگر تأثیرات مثبت بافت قالی بر بعد اقتصادی خانوارهای روستایی را ارائه می‌دهد. می‌توان بیان نمود تولید قالی ترکمن توانسته است بر متغیرهای اقتصادی و ایجاد اشتغال و درآمدزایی به لحاظ وجود بازارهای محلی و دسترسی راحت بدان تأثیر مطلوب نهاده و این فعالیت را به خصوص در نواحی روستایی رونق دهد. از طرفی اقتصاد روستا را نباید صرفاً در کشاورزی خلاصه کرد زیرا که با ورود تکنولوژی و محدودیت اشتغال در این بخش لازم است به تنوع فعالیت‌های اقتصادی توجه نمود. به دلیل آنکه دانش اقتصادی به صورت علمی وارد کشور نشده است لذا سهم کشاورزی در تولید ناخالص کشور بسیار بالاست. بنابراین شکل‌گیری و توسعه صنایع دستی با استفاده از تکنولوژی‌های جدید به شدت احساس می‌گردد و توجه به صنعت بافت قالی با توجه به توان بالای تولید توانسته در افزایش درآمد و اشتغال‌زایی به خصوص زنان روستایی محدوده مورد مطالعه تأثیرگذار باشد. از طرفی استقرار بازار هفتگی با بهبود و ارتقای شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی رابطه معنی‌دار دارد. بر این اساس، بهبود شاخص‌های توسعه روستا تا حد قابل قبول متأثر از ایجاد بازار در نواحی شهری و روستایی است (Naseri et al., 2019: 105). پایین‌ترین میانگین به دسترسی به وام و اعتبارات (۱/۵۵) و فروش اینترنتی تولیدات (۲/۱۳) اختصاص یافته است. لزوم تهیه مواد اولیه تولید و ابزارهای لازم نیازمند داشتن سرمایه اولیه است و به خاطر ضعف بنیه مالی تولیدکنندگان لازم است که دسترسی به وام و اعتبارات مناسب فارغ از کاغذ بازی‌های

تمامی ۳۶۷ پاسخگوی مورد مطالعه را زنان تشکیل می‌دادند، زیرا کار قالیبافی در ترکمن صحرا توسط زنان و دختران صورت می‌گیرد. توزیع سنی پاسخگویان نیز ۱۲۹ نفر بین ۲۰ الی ۳۰ سال، ۱۲۳ نفر بین ۳۱ الی ۴۰ سال، ۷۵ نفر بین ۴۱ الی ۵۰ و ۴۰ نفر بالاتر از ۵۰ سال سن داشته‌اند. ۴۹ نفر مجرد و ۳۱۸ نفر متأهل بوده‌اند. ۲۹۸ نفر مسکن ملکی و ۶۹ نفر در مسکن پدیری خود که ۱۸۳ مورد نوساز و ۱۸۴ مورد مرمتی هستند. ۳۳ نفر بی‌سواد، ۲۰ نفر ابتدایی، ۱۱۶ نفر راهنمایی، ۱۱۰ نفر دیپلم، ۷۴ نفر فوق‌دیپلم و ۱۴ نفر لیسانس داشته‌اند. سرپرستان خانوار نیز به شغل‌های آهنگری، تعمیرگاه، خیاطی، دامداری، رانندگی، کارگری، کارمندی، کشاورزی، مغازه‌داری، ناوایی، نقاشی و تعدادی نیز بیکار بوده‌اند. به لحاظ سابقه اشتغال به قالیبافی نیز ۱۴ نفر کمتر از ۵ سال، ۹۴ نفر بین ۵ الی ۱۰ سال، ۵۶ نفر بین ۱۱ الی ۱۵ سال، ۸۱ نفر بین ۱۵ الی ۲۰ سال و ۱۲۲ نفر بیشتر از ۲۰ سال پاسخ داده‌اند.

جدول شماره ۴ انواع محصولات پررونق تولید فرش دستبافت بوده و مشخصات انواع تولیدات زنان روستایی ترکمن صحرا در آن با توجه به پرسشنامه و مشاهدات میدانی ارائه شده است. تمامی محصولات بر اساس کیفیت مطلوب است که در بازار فروش دارای مشتری فراوان بوده لذا این محصولات به خاطر وجود مشتری بیشتر انتخاب و ارائه شده است.

جدول شماره ۵ ارزیابی متغیرهای اقتصادی پاسخگویان را نشان می‌دهد که تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۱ بین متغیرها

به نوعی با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نیز مغایرت دارد. لذا تسهیل دسترسی به اعتبارات و آموزش استفاده از فضای مجازی به شاغلین این صنعت می‌تواند تحولاتی در مناطق روستایی ایجاد و انجام کسب‌وکارهای جدید را بهبود بخشد. در این راستا لزوم توجه به سه عامل زیرساخت‌های فنی و اجتماعی، منابع انسانی متخصص و چهارچوب‌های قانونی نیاز است و صرف اینترنت رسانی برای روستاها بدون توجه به این سه عامل کافی نیست.

متداول توسط نهادهای متولی مدنظر جدی و بدون شعارزدگی قرار گیرد تا این متغیر نیز به رشد مناسب دست یابد. همچنین لزوم آموزش تولیدکنندگان برای استفاده از توان فضای مجازی و ارائه محصولات در این بستر مدنظر جدی مسئولان قرار گیرد تا هم شاهد افزایش درآمد روستاییان و هم رضایت خریداران و مشتریان قرار گیرد. در برنامه‌های توسعه روستایی معمولاً بیش از ۷۰ درصد اعتبارات به امور کالبدی و فیزیکی اختصاص می‌یابد و اشتغال و اقتصاد روستا سهم بسیار ناچیزی دارد که

جدول ۴. مشخصات محصولات تولیدی دستیافت ترکمن در زمستان ۱۳۹۹.

ردیف	سایز محصول (متر)	مدت کار (روز)	تعداد نیرو (نفر)	قیمت (ریال)	هزینه مواد (ریال)	دستمزد (ریال)	سود تقریبی (ریال)
۱	۸۰ × ۱۲۰	۲۰	۱	۵۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰
۲	۱ × ۱/۵	۳۰	۱	۸۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰
۳	۱/۱۰ × ۱/۷۰	۴۵	۱	۱۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰
۴	۱/۳۰ × ۲	۲۵	۲	۱۶۰۰۰۰۰	۶۵۰۰۰۰	۶۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰
۵	۱/۵۰ × ۲/۵۰	۳۵	۲	۲۲۰۰۰۰۰	۸۵۰۰۰۰	۸۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰
۶	۲ × ۲	۳۵	۲	۲۲۰۰۰۰۰	۸۵۰۰۰۰	۸۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰
۷	۲ × ۳	۴۰	۳	۳۵۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰
۸	۲/۵۰ × ۳/۵۰	۴۵	۳	۶۵۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰
۹	۳ × ۴	۵۰	۴	۹۰۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۵. مقایسه میانگین متغیرهای اقتصادی با استفاده از آزمون فریدمن.

متغیر	میانگین	ضریب کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معناداری
افزایش درآمد	۸/۲۱			
افزایش پس‌انداز	۵/۸۰			
تأمین هزینه‌ها	۵/۳۵			
متنوع شدن اقتصاد خانوار	۷/۳۶			
سهولت فروش تولیدات	۸/۰۴			
افزایش توان تولید	۸/۷۲	۲۴۸۹/۲۸۰	۱۱	۰/۰۰۰۰*
دسترسی مطلوب به بازار فروش	۸/۶۱			
تنوع فرصت‌های شغلی	۷/۸۶			
دسترسی به وام و اعتبارات	۱/۵۵			
استطاعت مالی برای تولید	۶/۳۳			
دسترسی به مواد اولیه تولید	۸/۰۷			
فروش اینترنتی تولیدات	۲/۱۳			

سطح معناداری ۰/۰۱ (***)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

تکمیل پرسشنامه‌ها قابل ملاحظه بود ولی عدم آشنایی با این فضا مانع استفاده بهینه بوده است. پایین‌ترین میزان میانگین نیز به عدم رضایت از توجه مسئولین (۲/۱۶)، نبود برنامه دولتی مشخص برای تولید (۲/۳۰) و عدم رضایت از پوشش بیمه‌ای (۴/۸۹) است که بیانگر انتقاد تولیدکنندگان از متولیان این امر بوده و نیازمند حمایت جدی، شفاف، متعهد به تعهدات بدون شعارزدگی و پوشش گسترده بیمه از فعالیت این صنعت به صورت واقعی که زمینه ارتقای رفاه اجتماعی می‌گردد و نابرابری‌های میان زندگی روستایی را کاهش می‌دهد و موجبات روستاگرایی را از بین می‌برد. همچنین بیمه می‌تواند ریسک زندگی و تولیدات نواحی روستایی را کاهش دهد زیرا که امنیت اجتماعی به دنبال امنیت اقتصادی ایجاد می‌گردد و پاسخگویان به چنین امنیتی به شدت نیازمند بودند.

جدول شماره ۶ مقایسه میانگین متغیرهای اجتماعی پاسخگویان را ارائه می‌کند. بر اساس نتایج بیشترین میانگین به کاهش اوقات بیکاری (۱۵/۷۲)، تغییر فرهنگ روستانشینی (۱۵/۱۱) و دسترسی به اینترنت (۱۴/۸۷) اختصاص یافته است و بیانگر تأثیر مثبت و معنادار در سطح ۰/۰۱ است که حمایت از این هنر و صنعت می‌تواند هم در ایجاد اشتغال و کاهش اوقات بیکاری قشر روستایی به خصوص زنان اثرگذار باشد و تغییر فرهنگ روستانشینی و لزوم ورود به اقتصاد جهانی را نمایانگر باشد زیرا که با دسترسی مطلوب به اینترنت باید شاهد حضور تولیدات روستایی در اقتصادی ملی و جهانی باشد و درهای اقتصاد روستا به روی اقتصاد جهانی بازگردد و این مقوله با آموزش توسط نهادهای مرتبط می‌تواند این مهم به سرانجام مناسب برسد. میزان علاقه‌مندی روستاییان برای استفاده از فضای مجازی در هنگام

جدول ۶. مقایسه میانگین متغیرهای اجتماعی با استفاده از آزمون فریدمن.

متغیر	میانگین	ضریب کای اسکور	درجه آزادی	سطح معناداری
رضایت از میزان درآمد	۱۱/۳۴			
رضایت از میزان پس‌انداز	۱۰/۳۱			
رضایت از تأمین هزینه‌ها	۹/۲۷			
رضایت از شغل	۱۱/۲۲			
رضایت از تنوع شغلی	۱۱/۶۳			
کاهش مهاجرت از روستا به شهر	۱۰/۸۲			
کاهش گرایش به مشاغل دیگر	۹/۸۶			
کاهش اوقات بیکاری	۱۵/۷۲			
کاهش آسیب‌های اجتماعی	۱۴/۰۹			
احساس امنیت شغلی	۹/۴۶			
رشد خلاقیت	۱۴/۸۲	۳۸۱۲/۶۲۰	۲۰	۰/۰۰۰۰۰
افزایش سطح مشارکت	۱۴/۰۰			
رضایت از بیمه	۴/۸۹			
دسترسی به کلاس‌های آموزشی	۱۲/۱۱			
رضایت از زیرساخت‌های آموزشی	۱۳/۰۶			
دسترسی به اینترنت	۱۴/۸۷			
رضایت از توجه مسئولین	۲/۱۶			
ماندگاری در شغل قالیبافی	۹/۵۶			
تغییر فرهنگ روستانشینی	۱۵/۱۱			
انتقال تجربه به نسل‌های بعدی	۱۴/۴۴			
نبود برنامه دولتی برای تولید	۲/۳۰			

(**) سطح معناداری ۹۹٪

می‌گردد. بنابراین آزمون وجود رابطه بین سطح تحصیلات را با تمام متغیرهای مورد بررسی را تأیید می‌کند. اما برای تعیین شدت رابطه از آزمون فای کرامر استفاده گردید که بیشترین شدت رابطه به کاهش مهاجرت از روستا به شهر (۰/۹۴۱)، دسترسی به اینترنت (۰/۹۲۴) و رضایت از تنوع شغلی (۰/۸۷۲) اختصاص یافته و شدت بسیار بالایی از این رابطه را نشان می‌دهد لذا سطح تحصیلات توانسته تأثیرگذاری بالاتری در این متغیرها داشته باشد. توسعه این فعالیت در روستاهای محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد که به سبب ایجاد اشتغال میزان مهاجرت از روستاها به نواحی شهری به شدت کاهش یافته است زیرا که نیاز نیروی انسانی به داشتن درآمد از طریق کسب شغل توانسته این نیاز را تأمین نماید و رضایت نسبی را در بین ساکنین در پی داشته باشد. همچنین این فعالیت باعث تنوع شغلی در سطح روستاها گردیده و در کنار تولید قالی شاهد اشتغالات دیگری همچون مغازه‌های فروش مواد اولیه خام (خامه فروشی)، کارگاه‌های رنگرزی، پرداخت قالی، رواج دامداری به خصوص استفاده از پشم گوسفندان، فروش ابزارهای تولید قالی، مغازه‌های تعمیر ابزار و... شده است.

با توجه به نتایج حاصل از جدول شماره ۷ مشخص می‌گردد بین سطح تحصیلات به‌عنوان متغیر مستقل با متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون کای اسکوتر در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده است. بنابراین این آزمون وجود رابطه بین سطح تحصیلات با متغیرهای مورد بررسی را تأیید می‌کند اما برای تعیین شدت رابطه آزمون فای کرامر استفاده گردید که بیشترین شدت رابطه به تأمین هزینه‌ها (۰/۷۵۱)، افزایش پس‌انداز (۰/۶۷۴)، افزایش درآمد (۰/۶۵۹) اختصاص یافته و شدت بالاتری از این رابطه را نشان می‌دهد لذا سطح تحصیلات بالاتر می‌تواند در مدیریت اقتصادی خانوارهای روستایی تأثیرگذاری بالاتری داشته باشد و لزوم آموزش در سطوح بالاتر برای ساکنان نواحی روستایی از موارد مهمی بوده و نتایج بیانگر آن است. سطح تحصیلات مناسب کمک مناسبی در تأمین هزینه خانوارها و در افزایش پس‌انداز خانوارها و افزایش درآمد خانوارها امری بی‌بدیل بوده که در نتایج مشخص است.

با توجه به نتایج حاصل از جدول شماره ۸ مشخص می‌گردد بین سطح تحصیلات به‌عنوان متغیر مستقل با متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون کای اسکوتر در سطح ۰/۰۱ معنادار مشاهده

جدول ۷. بررسی رابطه بین سطح تحصیلات پاسخگویان با متغیرهای اقتصادی با استفاده از آزمون کای اسکوتر.

متغیرهای وابسته	متغیر مستقل خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد میانگین رتبه‌ای	آماره	سطح معناداری	فای کرامر
افزایش درآمد	-	-	۲۷	۱۶۴	۱۷۶	۴/۴۰	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹
افزایش پس‌انداز	-	۲۸	۱۰۳	۱۶۶	۷۰	۳/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۶۷۴
تأمین هزینه‌ها	-	۱۴	۱۶۹	۱۲۱	۶۳	۳/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۷۵۱
متنوع شدن اقتصاد خانوار	-	۷	۴۱	۲۰۱	۱۱۸	۴/۱۷	۰/۰۰۰	۰/۵۴۹
سهولت فروش تولیدات	-	-	۲۱	۱۸۸	۱۵۸	۴/۳۷	۰/۰۰۰	۰/۴۲۰
افزایش توان تولید	سطح	-	۱۴	۱۴۸	۲۰۵	۴/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۵۵۴
دسترسی مطلوب به بازار فروش	تحصیلات	-	۱۴	۱۶۸	۱۸۵	۴/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۴۹۹
تنوع فرصت‌های شغلی	-	۱۴	۱۴	۱۸۸	۱۵۱	۴/۲۹	۰/۰۰۰	۰/۴۹۸
دسترسی به وام و اعتبارات	-	۹۶	-	۷	-	۱/۵۹	۰/۰۰۰	۰/۴۵۹
استطاعت مالی برای تولید	-	۲۸	۱۰۰	۱۱۶	۱۱۶	۳/۸۳	۰/۰۰۰	۰/۶۱۷
دسترسی به مواد اولیه تولید	-	۱۳	۱۴	۱۹۵	۱۴۵	۴/۲۵	۰/۰۰۰	۰/۶۰۵
فروش اینترنتی تولیدات	-	۲۱۲	۹۳	۳۵	-	۱/۷۳	۰/۰۰۰	۰/۶۵۵

جدول ۸. بررسی رابطه بین سطح تحصیلات پاسخگویان با متغیرهای اجتماعی با استفاده از آزمون کای اسکوتر.

متغیرهای وابسته	متغیر مستقل خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه‌ای	آماره	سطح معناداری	فای کرامر
رضایت از میزان درآمد	-	۷	۱۱۰	۱۸۸	۶۲	۳/۸۳	۱۸۴/۰۸۳	۰/۰۰۰	۰/۷۰۸
رضایت از میزان پس‌انداز	-	۳۵	۱۰۳	۱۶۸	۶۱	۳/۶۹	۱۸۳/۶۲۵	۰/۰۰۰	۰/۷۰۷
رضایت از تأمین هزینه‌ها	-	۳۵	۱۳۰	۱۶۸	۳۴	۳/۵۴	۲۵۰/۸۴۲	۰/۰۰۰	۰/۸۲۷
رضایت از شغل	-	۲۱	۱۱۰	۱۵۵	۸۱	۳/۸۰	۲۵۱/۲۸۸	۰/۰۰۰	۰/۸۲۷
رضایت از تنوع شغلی	-	۲۱	۶۸	۲۱۱	۶۷	۳/۸۸	۲۷۸/۹۲۱	۰/۰۰۰	۰/۸۷۲
کاهش مهاجرت از روستا به شهر	۴۱	۲۰	۶۹	۱۶۳	۷۴	۳/۵۶	۴۲۶/۸۵۶	۰/۰۰۰	۰/۹۴۱
کاهش گرایش به مشاغل دیگر	۲۱	۵۴	۶۹	۱۶۹	۵۴	۳/۴۹	۲۴۹/۱۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۲۴
کاهش اوقات بیکاری	-	-	-	۱۹۰	۱۷۷	۴/۴۸	۵۵/۸۱۹	۰/۰۰۰	۰/۳۹۰
کاهش آسیب‌های اجتماعی	-	۷	۲۷	۲۰۴	۱۲۹	۴/۲۳	۱۲۷/۰۴۹	۰/۰۰۰	۰/۵۸۸
احساس امنیت شغلی	۷	۸۲	۶۲	۱۶۲	۵۴	۳/۴۷	۳۱۰/۱۴۷	۰/۰۰۰	۰/۹۱۹
رشد خلاقیت	-	-	۷	۲۲۵	۱۳۵	۴/۳۴	۱۰۰/۰۴۴	۰/۰۰۰	۰/۵۲۲
افزایش سطح مشارکت	-	۷	۴۸	۱۶۹	۱۴۳	۴/۲۲	۱۱۴/۵۱۱	۰/۰۰۰	۰/۵۵۹
رضایت از بیمه	۶۱	۹۰	۱۵۷	۵۹	-	۲/۵۸	۱۵۳/۸۵۴	۰/۰۰۰	۰/۶۴۷
دسترسی به کلاس‌های آموزشی	-	۷	۸۲	۱۸۹	۸۹	۳/۹۸	۱۳۷/۲۰۵	۰/۰۰۰	۰/۶۱۱
رضایت زیرساخت‌های آموزشی	-	-	۶۷	۱۹۷	۱۰۳	۴/۰۹	۱۲۷/۰۴۶	۰/۰۰۰	۰/۵۸۸
دسترسی به اینترنت	۱۳	۱۳	۲۷	۱۰۳	۲۱۱	۴/۳۲	۴۰۶/۷۷۵	۰/۰۰۰	۰/۹۲۴
رضایت از توجه مسئولین	۲۵۷	۹۶	۷	۷	-	۱/۳۹	۱۶۸/۸۶۹	۰/۰۰۰	۰/۶۷۸
ماندگاری در شغل قالیبافی	۷	۷	۱۴۴	۱۷۴	۳۵	۳/۶۰	۲۳۱/۲۲۳	۰/۰۰۰	۰/۷۹۴
تغییر فرهنگ روستائینی،	-	۷	۱۳	۱۸۳	۱۶۴	۴/۳۷	۲۳۹/۲۲۴	۰/۰۰۰	۰/۸۰۷
انتقال تجربه به نسل‌های بعدی	-	۷	۵۵	۱۴۲	۱۶۳	۴/۲۵	۱۳۶/۲۳۶	۰/۰۰۰	۰/۶۰۹
نبود برنامه دولتی برای تولید	۲۷۱	۸۲	-	۷	۷	۱/۳۵	۵۹/۸۹۸	۰/۰۰۰	۰/۴۰۴

سطح
تحصیلات

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

این تولیدات در بازارهای محلی برای خریداران و به خصوص گردشگران مسیر بازارچه مرزی اینچه برون عرضه می‌گردد و شاهد رضایت خریداران و عرضه‌کنندگان ملی شده است. سطح معناداری متغیرهای بررسی‌شده نیز در ابعاد اقتصادی و اجتماعی نیز بیانگر تأیید آن است و این متغیرها برای تمامی روستاهای موردبررسی تأثیر یکسانی برجای نهاده است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج متغیرهای اقتصادی بررسی‌شده با آزمون فریدمن نشان می‌دهد تولید فرش دستبافت توانسته است با توان بالای تولید توسط زنان ترکمن و دسترسی راحت به بازارهای شهرهای

جدول شماره ۹ و ۱۰ مقایسه میزان تفاوت بین روستاها در بعد اقتصادی و اجتماعی با استفاده از آزمون کروسکال والیس را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر آن است که در بعد اقتصادی به‌جز متغیر افزایش پس‌انداز در سایر متغیرها تفاوت خاصی مشاهده نمی‌گردد و در بعد اجتماعی نیز تفاوت خاصی در بین روستاها وجود ندارد؛ لذا فعالیت در تولید فرش دستبافت در تمامی روستاهای محدوده مورد مطالعه تأثیر یکسانی گذاشته است و تمامی روستاها در شرایط یکسانی هستند و نتایج نیز تأییدکننده یافته‌های پژوهش است. می‌توان بیان نمود رواج و توسعه این فعالیت در سطح روستاها توانسته به‌عنوان یکی از پیشران‌های توسعه نقش مؤثر خود را در کنار فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در سطح روستاهای محدوده مورد مطالعه ایفا نماید و بسیاری از

بررسی متغیرهای اجتماعی نیز بر اساس جداول ارائه شده بیانگر رواج تولید فرش دستبافت بوده و در کاهش اوقات بیکاری زنان روستایی تأثیرات زیادی داشته و در عین حال تغییرات زیادی در فرهنگ روستائینی ایجاد نموده است و برای ورود به عرصه‌های ملی و بین‌المللی لزوم آموزش‌های نوین به‌خصوص استفاده از فضای مجازی از جمله مطالبات فعالان این بخش بوده و این امر در سایه توجه جدی مسئولان و داشتن برنامه مشخص در راستای حمایت از تولید و گسترش پوشش بیمه‌ای، قطعاً نمود بارزتری می‌یابد و رضایت بیشتر روستاییان و کاهش مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها را در پی دارد و با نتیجه تحقیقات احمدی فرد و همکاران نیز مطابقت دارد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نیز نشان می‌دهد تفاوت خاصی در بین روستاها در متغیرهای اقتصادی و اجتماعی وجود ندارد و تأثیرات تولید فرش دستبافت در تمام روستاهای مورد مطالعه یکسان بوده است لذا می‌توان بیان نمود راهبرد تولید صنایع دستی از جمله فرش دستبافت توانسته در افزایش اشتغال، درآمد، بهبود سطح آموزش و بهداشت و تغذیه ساکنان نواحی روستایی تأثیر داشته و باعث حفظ شأن و منزلت روستاییان به‌خصوص زنان روستایی گردد.

منطقه از جمله آق‌قلا، گنبد کاووس و بندر ترکمن در افزایش درآمد و اشتغال‌زایی و متنوع کردن منابع درآمدی خانوارها به خصوص در سال‌هایی که منطقه از کمبود بارش‌های جوی دچار آسیب‌پذیری می‌گردد نقش بسزایی در کاهش آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی ایفا نماید. همچنین نتایج حاصل بیانگر آن است که وجود بازار مصرف و سهولت دسترسی به آن در رونق تولید و افزایش درآمد تأثیر مطلوب خود را برجای نهاده است لذا ترویج بازارهای محلی با قدمت چندین دهه توانسته است نقش مهم خود را ایفا نماید. اما حمایت از طریق دسترسی به اعتبارات می‌تواند انگیزه تولیدکنندگان را به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای افزایش دهد که نتایج نیز مؤید آن بوده است و با یافته‌های تحقیقات بهرامی، امیری و همکاران و بابایی مطابقت می‌کند. در زمینه آموزش‌های لازم جهت عرضه تولیدات در فضای مجازی که مشتریان زیادی نیز دارد می‌توان تدابیر لازم توسط متولیان امر توسعه روستایی به خصوص بخش‌داری‌ها صورت گیرد که با آموزش چنین قابلیت‌هایی توان استفاده روستاییان را افزایش داد و تولیدات با قیمت مناسب و بدون واسطه به دست مصرف‌کنندگان واقعی رساند و رضایت دو طرف به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای افزایش داد و با نتیجه تحقیقات بی‌غم و دعایی نیز مطابقت می‌کند. نتایج

جدول ۹. مقایسه میزان تفاوت بین روستاها در بعد اقتصادی با آزمون کروسکال والیس.

متغیر	درجه آزادی	کای اسکوتر	سطح معناداری	میانگین روستاها									
				یلمه سالیان	حبیب ایشان	چین سولی	قرن‌چیک پورامان	عطاآباد کرد	گری دوجی	بهلکه سفلی	صحنه سفلی	یامپی	
افزایش درآمد	۹	۵/۰۴۱	۰/۸۳۱	۱۸۱/۹۷	۲۲۴/۴۵	۱۸۴/۲۸	۱۵۰/۶۹	۱۸۷/۳۲	۱۹۰/۸۴	۱۷۶/۰۷	۱۸۱/۶۱	۱۹۱/۹۷	۱۷۶/۰۷
افزایش پس‌انداز	۹	۱۸/۳۳۶	۰/۰۳۱	۱۸۷/۱۳	۲۳۲/۹۵	۱۸۴/۱۸	۱۰۱/۳۴	۱۹۶/۵۷	۱۹۲/۶۶	۱۷۰/۲۱	۱۷۱/۵۰	۲۰۲/۲۲	۱۷۰/۲۱
تأمین هزینه‌ها	۹	۱۴/۶۱۹	۰/۱۰۲	۱۹۰/۲۰	۲۲۴/۷۳	۱۸۳/۴۴	۱۱۱/۴۱	۱۹۳/۴۸	۱۹۴/۸۸	۱۷۱/۱۲	۱۷۱/۰۲	۲۰۰/۱۲	۱۷۱/۱۲
متنوع شدن اقتصاد خانوار	۹	۳/۸۲۱	۰/۹۲۳	۱۸۵/۰۴	۲۲۵/۰۰	۱۸۳/۰۸	۱۵۶/۲۲	۱۸۷/۱۳	۱۸۶/۴۸	۱۷۸/۵۴	۱۸۱/۶۱	۱۸۷/۳۴	۱۷۸/۵۴
سهولت فروش تولیدات	۹	۳/۰۶۱	۰/۹۶۲	۱۸۱/۸۹	۱۹۴/۱۴	۱۸۳/۳۸	۱۷۸/۱۳	۱۸۵/۲۰	۱۷۰/۳۱	۱۹۸/۹۳	۱۷۶/۰۰	۱۷۶/۳۸	۱۹۸/۹۳
افزایش توان تولید	۹	۲/۸۰۰	۰/۹۷۲	۱۸۴/۱۰	۲۰۰/۸۲	۱۸۳/۵۶	۱۹۸/۸۱	۱۸۳/۷۶	۱۶۸/۱۲	۱۸۷/۵۶	۱۹۵/۶۶	۱۷۳/۲۳	۱۸۷/۵۶
دسترسی مطلوب به بازار	۹	۲/۵۲۲	۰/۹۸۰	۱۸۶/۶۴	۲۱۰/۸۲	۱۸۳/۳۸	۱۶۴/۳۴	۱۸۷/۰۲	۱۷۱/۳۴	۱۸۶/۷۵	۱۸۶/۵۵	۱۷۸/۹۶	۱۸۶/۷۵
تنوع فرصت‌های شغلی	۹	۲/۱۰۴	۰/۹۹۰	۱۸۵/۰۵	۱۹۹/۵۵	۱۸۳/۵۶	۱۸۴/۰۳	۱۸۶/۲۶	۱۶۶/۰۵	۱۹۰/۵۱	۱۸۷/۹۳	۱۷۵/۷۵	۱۹۰/۵۱
دسترسی به وام و اعتبارات	۹	۱/۲۴۶	۰/۹۹۹	۱۸۳/۹۳	۱۸۱/۵۹	۱۸۳/۴۵	۱۸۰/۷۲	۱۸۵/۹۱	۱۷۵/۹۵	۱۹۲/۲۵	۱۷۹/۳۴	۱۷۹/۴۶	۱۹۲/۲۵
استطاعت مالی برای تولید	۹	۱۱/۴۷۹	۰/۲۳۴	۱۸۷/۱۵	۲۲۷/۳۲	۱۸۳/۷۷	۱۱۶/۱۶	۱۹۴/۴۶	۱۸۵/۹۱	۱۷۶/۷۵	۱۷۰/۵۹	۱۹۶/۹۸	۱۷۶/۷۵
دسترسی به مواد اولیه تولید	۹	۰/۴۹۶	۱/۰۰۰	۱۸۹/۸۶	۱۹۱/۵۵	۱۸۲/۸۷	۱۷۸/۱۳	۱۸۵/۳۵	۱۸۱/۸۱	۱۸۰/۳۸	۱۸۱/۵۰	۱۸۵/۵۴	۱۸۰/۳۸
فروش اینترنتی تولیدات	۹	۴/۰۴۹	۰/۹۰۸	۱۷۹/۶۰	۲۲۶/۶۴	۱۸۴/۴۲	۱۷۱/۶۹	۱۸۶/۸۷	۱۸۵/۸۳	۱۷۳/۴۴	۱۹۶/۳۹	۱۸۵/۲۴	۱۷۳/۴۴

جدول ۱۰. مقایسه میزان تفاوت بین روستاها در بعد اجتماعی با آزمون کروסקال وایس.

متغیر	درجه آزادی	کای اسکونر	سطح معناداری	یلمه سالیان	هییب ایشان	چین سولی	میانگین روستاها				یامپی	
							قرنچیک پورامان	عطاآباد	کرد	گری دوجی		بهلکه
رضایت از میزان درآمد	۹	۹/۸۶۳	۰/۳۶۲	۱۸۵/۶۳	۲۱۸/۵۰	۱۸۴/۳۴	۱۲۲/۵۳	۱۹۶/۶۳	۱۸۰/۴۸	۱۷۶/۵۹	۱۹۳/۱۰	۱۷۶/۵۹
رضایت از میزان پس‌انداز	۹	۱۶/۳۴۶	۰/۰۶۰	۱۸۵/۱۴	۲۲۹/۰۹	۱۸۵/۰۱	۱۰۷/۹۴	۱۰۷/۹۴	۲۰۰/۱۶	۱۸۴/۳۳	۱۹۹/۱۶	۱۶۷/۴۶
رضایت از تأمین هزینه‌ها	۹	۱۶/۸۱۹	۰/۰۵۲	۱۸۳/۷۷	۲۴۰/۷۷	۱۸۴/۹۹	۱۱۲/۹۷	۱۹۵/۹۸	۱۹۱/۴۱	۱۶۵/۴۴	۲۰۰/۰۳	۱۶۵/۴۴
رضایت از شغل	۹	۱۰/۱۸۴	۰/۳۳۶	۱۸۵/۹۸	۲۱۵/۷۷	۱۸۴/۹۶	۱۲۹/۴۷	۱۹۴/۲۵	۱۹۱/۸۴	۱۶۵/۵۹	۱۹۹/۴۹	۱۶۵/۵۹
رضایت از تنوع شغلی	۹	۵/۳۳۱	۰/۷۵۷	۱۸۶/۶۶	۲۰۷/۵۵	۱۸۴/۶۹	۱۴۵/۸۱	۱۹۴/۹۸	۱۹۴/۹۸	۱۷۷/۴۱	۱۸۹/۹۲	۱۷۱/۷۹
کاهش مهاجرت از روستا	۹	۰/۸۹۸	۱/۰۰۰	۱۸۲/۲۷	۱۹۹/۰۵	۱۸۴/۵۲	۱۷۱/۳۸	۱۸۴/۵۲	۱۸۱/۶۰	۱۸۸/۱۲	۱۸۸/۸۸	۱۷۹/۳۲
کاهش گرایش به مشاغل	۹	۲/۳۷۹	۰/۹۸۴	۱۸۱/۳۳	۲۰۲/۳۳	۱۸۴/۶۳	۱۵۵/۱۶	۱۹۰/۰۹	۱۷۹/۲۶	۱۸۵/۱۵	۱۸۹/۵۸	۱۸۵/۱۵
کاهش اوقات بیکاری	۹	۳/۶۱۷	۰/۹۳۵	۱۸۷/۲۵	۱۷۸/۹۱	۱۸۳/۸۵	۱۹۸/۷۲	۱۸۵/۸۴	۱۸۵/۸۴	۱۶۵/۱۰	۲۰۰/۳۶	۱۸۷/۲۵
کاهش آسیب‌های اجتماعی	۹	۳/۰۰۱	۰/۹۶۴	۱۸۴/۵۵	۱۷۱/۴۱	۱۸۴/۰۷	۲۰۹/۳۴	۱۸۷/۰۵	۲۰۹/۳۴	۱۶۵/۹۱	۱۹۳/۶۶	۱۸۴/۵۷
احساس امنیت شغلی	۹	۶/۰۲۱	۰/۷۳۸	۱۸۲/۴۱	۲۱۵/۰۵	۱۸۴/۷۱	۱۳۷/۷۵	۱۹۴/۸۹	۱۷۷/۴۱	۱۷۷/۶۰	۱۹۳/۳۶	۱۷۷/۶۰
رشد خلاقیت	۹	۳/۳۶۸	۰/۹۴۸	۱۸۶/۰۸	۱۸۵/۴۵	۱۸۴/۵۲	۱۸۷/۵۰	۱۹۰/۲۲	۱۸۷/۵۰	۱۶۵/۶۶	۲۰۳/۵۷	۱۸۰/۱۲
افزایش سطح مشارکت	۹	۲/۳۵۰	۰/۹۸۵	۱۸۶/۶۶	۲۰۱/۰۵	۱۸۴/۰۸	۱۷۱/۳۸	۱۹۱/۰۲	۱۷۱/۳۸	۱۷۴/۱۴	۱۹۶/۹۳	۱۷۵/۱۰
رضایت از بیمه	۹	۵/۵۱۰	۰/۷۸۸	۱۷۹/۶۶	۱۹۱/۰۰	۱۸۵/۱۰	۲۱۸/۴۱	۱۸۴/۳۴	۲۱۸/۴۱	۱۶۷/۰۵	۲۱۰/۹۳	۱۸۰/۲۹
دسترسی به کلاس‌های	۹	۱/۱۴۴	۰/۹۹۹	۱۸۳/۹۵	۱۸۴/۶۴	۱۸۴/۰۲	۱۸۵/۰۹	۱۹۰/۴۸	۱۸۵/۰۹	۱۷۳/۷۲	۱۹۴/۶۸	۱۷۹/۶۳
رضایت از زیرساخت‌ها	۹	۴/۰۴۵	۰/۹۰۸	۱۸۴/۳۴	۱۶۹/۲۷	۱۸۳/۲۲	۲۱۴/۰۰	۱۸۵/۴۸	۱۸۵/۴۸	۱۶۵/۱۷	۱۹۰/۰۰	۱۹۱/۲۴
دسترسی به اینترنت	۹	۴/۲۲۹	۰/۸۹۶	۱۸۱/۷۰	۱۸۴/۳۳	۱۸۳/۵۴	۲۱۸/۶۹	۱۸۱/۹۲	۲۱۸/۶۹	۱۶۷/۱۶	۱۹۱/۴۶	۱۹۰/۸۵
رضایت از توجه مسئولین	۹	۲/۰۳۸	۰/۹۹۱	۱۸۷/۶۸	۱۹۳/۱۸	۱۸۳/۳۳	۱۶۲/۰۹	۱۸۹/۴۱	۱۸۳/۷۸	۱۷۷/۹۶	۱۷۹/۴۳	۱۷۷/۹۶
ماندگاری در شغل قالیبافی	۹	۵/۳۹۴	۰/۷۹۹	۱۸۲/۸۳	۲۲۱/۱۴	۱۸۴/۵۳	۱۴۶/۱۳	۱۹۲/۳۳	۱۸۱/۴۷	۱۷۵/۲۵	۱۸۴/۸۲	۱۷۵/۲۵
تغییر فرهنگ روستائینی	۹	۵/۸۰۹	۰/۷۵۹	۱۸۲/۲۶	۱۷۵/۰۹	۱۸۲/۴۸	۲۲۰/۴۴	۱۸۳/۲۲	۱۸۳/۲۲	۱۶۴/۷۲	۱۹۵/۲۵	۱۹۲/۶۹
انتقال تجربه به نسل بعدی	۹	۱/۶۸۵	۰/۹۹۶	۱۸۴/۲۲	۱۸۴/۹۱	۱۸۴/۲۹	۱۸۱/۷۵	۱۸۱/۷۵	۱۸۱/۷۵	۱۶۶/۵۰	۱۹۰/۳۳	۱۸۹/۸۷
نبود برنامه برای تولید	۹	۱/۱۸۶	۰/۹۹۹	۱۸۳/۸۱	۱۸۴/۱۴	۱۸۳/۵۴	۱۸۰/۱۳	۱۹۰/۵۵	۱۸۰/۱۳	۱۷۲/۵۲	۱۸۰/۲۹	۱۸۵/۵۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

گردید. صنعت فرش دستبافت، همچنان در به کارگیری دانش بازاریابی مانند استفاده از بازاریابی اینترنتی، تجارت الکترونیک و آشناسازی فعالان این صنعت به خصوص تجار با این فنون، با چالش‌های متعدد مواجه است که این چالش موردقبول خود فعالان این بخش قرار گرفته و همین اعتراف زمینه آغاز فاز جدیدی برای فعالان این بخش است.

از طرفی یکی از موانع عمده توسعه روستایی، توسعه تعاونی‌های فرش دستبافت است و این تعاونی‌ها با توان مدیریتی و سرمایه‌ای و تجربه مناسبی که در برخی از شهرها به خصوص تهران فعالیت دارند با برقراری ارتباط و استفاده از تجارب آنان می‌توان هم در جذب مناسب حمایت‌های دولتی و هم در توسعه صادرات به نتایج مطلوبی دست یافت. در امر آموزش نیز دوره‌های آموزشی باید با اهداف صادراتی انطباق داشته باشند که با نتایج تحقیقات پاپزن

از طرفی قیمت فرش دستبافت و اصالت قالی بیشترین اثرگذاری در فروش فرش دستبافت داشته است ولی دنیای امروز که مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات بوده؛ نتایج نشان می‌دهد که تجارت الکترونیکی در زمینه فرش دستبافت بسیار ضعیف عمل نموده، لذا بازار فرش دستبافت کماکان رویکرد سنتی خود را حفظ کرده است. تبلیغات الکترونیکی فرآیندی است که علاوه بر معرفی کالا و خدمات پس از فروش، سعی در ترغیب مشتریان از طریق ابزار اینترنت برای خرید دارد و می‌توان از این قابلیت بهره مناسب را برد. همچنین تبلیغات الکترونیکی به دلیل سرعت بالا و هزینه کمتر، در بازاریابی انواع کالاها به خصوص در مورد فرش دستبافت باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد که این مهم بر اساس مصاحبه‌هایی که با تولیدکنندگان انجام گرفت مورد پذیرش و علاقه‌مندی قرار گرفته و اندک روزنه‌هایی نیز مشاهده

و همکاران مطابقت دارد. همچنین تجار بخش فرش دستبافت نیز با شناسایی کامل بازارهای هدف، جهت حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی جای پای محکمی در دنیای رقابتی بیابند و زمینه امیدواری برای تولیدکنندگان روستایی و حفظ این هنر را فراهم آورند که از خواسته‌های تولیدکنندگان است. با توجه به پیشینه غنی تولید فرش دستبافت که از دایره هزینه محور بودن به عرصه ثروت آفرینی وارد شده است می‌توان بیان نمود که در کنار منبع درآمدی خانوارهای روستایی به‌عنوان صنعتی فرهنگی در راستای حفاظت فرهنگ و هویت محلی عمل نموده است و البته به کمک فناوری و بهره‌مندی از خلاقیت و نوآوری که در این زمینه توان بسیار بالایی که در زنان ترکمن وجود دارد شاهد رشد صادرات، اشتغال‌زایی، درآمدزایی و بهره‌وری مطلوب‌تر از فرش دستبافت ترکمن بود. در عین حال تحریک نیاز در مخاطبان به واسطه طرح‌های جدید و همچنین تبلیغات مؤثر، تقاضای خرید ایجاد نموده در نتیجه بازار، سفارش طرح‌های جدید به هنرمندان داده، بنابراین طرح‌های جدید و استفاده از خلاقیت در طرح فرش باعث استقبال مصرف‌کنندگان و توسعه مصرف فرش دستبافت شده است.

بر اساس مصاحبه‌های صورت گرفته با فعالان این بخش، چالش‌های مهم تولید فرش دستبافت را می‌توان در غیرقابل‌پیش‌بینی بودن قیمت مواد اولیه و تولیدات، مشکلات مربوط به تأمین مالی از بانک‌ها، بی‌ثباتی سیاست‌ها و مقررات، تولید و عرضه بعضاً غیراستاندارد، سخت‌گیرهای اداره کار و بیمه تأمین اجتماعی در مورد بافنده‌های قالی، شفاف نبودن اطلاعات موردنیاز از بازارهای فروش، نامطلوب بودن ارتباط میان عوامل تأمین مواد اولیه و تولید و عرضه‌کنندگان فرش دستبافت در بازار، عدم وجود کنسرسیوم تولیدی صادراتی فرش در منطقه و بی‌توجهی به برندسازی، عدم شکل‌گیری نمایشگاه‌های دائمی عرضه محصولات در نواحی مختلف کشور بخصوص در دوران شیوع کرونا برشمرد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

References

- Abdollahzadeh, G., Salehi, K., Sharifzadeh, M., Khajehshahkahi, A. (2016). Investigating the Impact of Tourism on Sustainable Rural Livelihoods in Golestan Province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 4(15), 148-169.
- Abrishami, H., Bidram, R., Majed, V., Bakhshayesh, E. (2020). The Feasibility Study of Sustainable Rural Development through the Development of Creative Industries: A Case Study of Handicrafts in Selected Villages of Isfahan Province. *Village and Development*, 22(4), 51-69. doi: 10.30490/rvt.2020.289507.1069
- Ahmadifard, E., Karamidehkordi, E., Gholizadeh, H. (2017). Challenges Facing the Insurance of Rural Handmade Carpet Weavers in Zanjan County. *Journal of Rural Research*, 8(2), 300-317. doi: 10.22059/jrur.2017.62674
- Akbari, M., Ghulamzadeh, R., Shamanian, M. (2016). Identifying rural youth competencies in the field of handicrafts businesses in Varamin. *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 7(35), 125-139. doi: 10.22092/jaear.2016.106344
- Amiri, S., Naderi, N., Yousef Mohammadi far, Y. (2019). Conceptualization of the Challenges in Home-based Businesses in the Villages of Kermanshah Province. *Journal of Rural Research*, 10(2), 172-185. doi: 10.22059/jrur.2019.276528.1333
- Azkia, M. (1985). *Introduction to Rural Development Sociology*, Tehran: Ettelaat Publishing.
- Babaei, M. (2016). The position of rural hand-woven carpet industry in the resistance economy. Fourth National Conference of Student Scientific Associations in Agriculture, Natural Resources and Environment. Karaj.
- Bahrami, R. (2020). Economic and social relations of rural industries (handicrafts and household jobs) on rural village Items: Sanandaj Village Towns. *Geography and Planning*, 24(72), 81-103.
- Bigham, Z., Doai, H. (2015). The Feasibility of Implementing Electronic Marketing in the Fars Province Handmade Carpet Market. *New Marketing Research Journal*, 5(1), 1-20.
- Black, R., & Cobbinah, P. B. (2018). Local attitudes towards tourism and conservation in rural Botswana and Rwanda. *Journal of Ecotourism*, 17 (1), 79-105.
- Chambers, R. (1995). *Poverty and Livelihoods: Whose Reality Counts?* ID Discussion Paper 347, IDS, Brighton.
- Chambers, R., & Conway, G. R. (1991). *Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century*. Institute of Development Studies, IDS.
- CHF. (2005). *Sustainable Livelihoods Approach Guideline*. Chapel, Ottawa, Canada: Partners Rural Development.
- Darban Astane, A., Motiei Langeroudi, S., Ghasemi, F. (2018). Factors Affecting the Livelihood of Farmers: A Case Study of Shazand County. *Journal of Rural Research*, 9(2), 324-337. doi: 10.22059/jrur.2018.241568.1165
- General Census of Population and Housing. (2016).
- Hosseiniinia, G., Fallahi, H. (2017). Factors Affecting the Development of Rural Entrepreneurship: A Case Study on the Rural Areas of Manoojan County. *Journal of Rural Research*, 8(1), 22-37.
- Horsley, J., Prout, S., Tonts, M., & Ali, S. (2015). Sustainable livelihoods and indicators for regional development in mining economies. *The Extractive Industries and Society*, 2 (2), 368-380.
- Jaka, H., & Shava, E., (2018). 'Resilient rural women's livelihoods for poverty alleviation and economic empowerment in semi-arid regions of Zimbabwe', *Jambá: Journal of Disaster Risk Studies* 10(1), a524.
- Liu, Z., & Liu, L. (2016). Characteristics and driving factors of rural livelihood transition in the east coastal region of China: A case study of suburban Shanghai, *Journal of Rural Studies*, 43, 145-158.
- Lohani, M. Aburaida, L. (2017). The Palestinian-Russian Trade Relations between Reality and Prospect Future. *Proceedings of the First Scientific Conference on Palestinian-Russian Relations*. L. Aburaida. An-Najah University Journal for Research. ION 6 (2), 26-29.
- McDonagh, J., Bunning, S., (2009). *Field Manual for Local Level Land Degradation Assessment in Drylands, LADA-L Part 2: Local Assessment: Tools and Methods for Fieldwork*. FAO, p. 133.
- Mohammadi Ostadkelayeh, A., Bayat, N. (2016). Identification and Analysis of the Effective Factors of Carpet Weaving Industry Downturn in Rural Areas Using Q-Methodology (Case Study: Turkmen Carpet of Gonbad-e Kavus County). *Journal of Rural Research*, 7(2), 392-405.
- Motiee Langroodi, S., Ghadiri Masuom, M., Rezvani, M., Nazari, A., Sahneh, B. (2011). Effect of Return Migrants to Rural Residents in Improving Livelihoods: (The Case Study: Township of Aq Qala). *Human Geography Research*, 43(78), 67-84.
- Nair, V. & Whitelaw, A. (2015). Redefining Rural Tourism in Malaysia: A Conceptual Perspective, *Journal of Tourism Research*, 20 (3), 314-337.
- Naseri, Z., Sahneh, B., Najafi Kani, A. (2019). Analyzing the Function of Weekly Markets in Life Quality of Rural Areas in Gonbad Kavous County of Iran. *Village and Development*, 22(2), 105-123. doi: 10.30490/rvt.2019.95392
- Papzan, A., KHaledi, K., Soliemani, A. (2011). An Evaluation of Handicrafts Technical and Vocational Trainings of Rural Women. *Quarterly Journal of Women and Society*, 2(7), 21-38.
- Sahneh, B., & Mousavi Parsaie, S. M. (2018). An analysis of the economic and physical effects of border markets on the development of rural areas (Case study: Incheh Borun Border Market). *Journal of Research & Rural Planning*, 7 (3), 123-139.
- Sayydeh, T., Eshraghi Samani, R., Poursaeed, A. (2017). The Role of Occupational Capability in the Self-reliance of Rural Women in Ilam County. *Journal of Rural Research*, 8(3), 554-571. doi: 10.22059/jrur.2017.63475
- Serrat, O. (2008). *The Sustainable Livelihoods Approach*, Manila: ADB.

- Shahmoradi, M., Ehsanifar, T., Farahmand, K., Rostami Ghobadi, F., Sahraie, M. (2019). Surveying the Challenges in Realization of Rural Women's Business Ideas. *Journal of Rural Research*, 9(4), 552-563. doi: 10.22059/jrur.2018.261886.1265
- Sharaunga, S., Mudhara, M., & Bogale, A. (2015). The impact of women's empowerment in agriculture on household vulnerability to food insecurity in the KwaZulu-Natal Province. *Forum Dev Stud* 42(2): 195-223.
- Sojasi Ghidari, H., Sadeqlu, T., Shakourifard, E. (2016). Measuring the Livelihood Properties in Rural Areas Using a Sustainable Livelihood Approach (Case Study: Rural Areas of Taybad County). *Journal of Research and Rural Planning*, 5(1), 197-215. doi: 10.22067/jrrp.v5i1.48257
- Soleymani Sarvestani, M., Jandaghi, G., Fathi, M., Maleki, M. (2019). Future Studies of Iran Handmade Carpet Industry Using Critical Uncertainty Approach. *Journal of Iran Future Studies*, 4(1), 141-169. doi: 10.30479/jfs.2019.9507.1026
- Thieme, S. (2006). *Social Networks and Migration: Far West Nepalese Labour Migrants in Delhi* (Kultur, Gesellschaft, Umwelt/Culture, Society, Environment). Zurich, Switzerland: University of Zurich.
- Timalsina, K. (2007). *Rural Urban Migration and Livelihood in the Informal Sector a Study of Street Vendors of Kathmandu Metropolitan*. Nepal: Norwegia University of Science and Technology (NTNU).

